



Munich Personal RePEc Archive

# **The prohibition of discrimination in labour relations – regulation in universal international legal acts**

,

(New Bulgarian University - Sofia)

2021

Online at <https://mpra.ub.uni-muenchen.de/108090/>  
MPRA Paper No. 108090, posted 12 Jun 2021 13:21 UTC

# THE PROHIBITION OF DISCRIMINATION IN LABOUR RELATIONS - REGULATION IN UNIVERSAL INTERNATIONAL LEGAL ACTS

Associate Professor, PhD Iyaylo Staykov  
Member of The Law Department of New Bulgarian University,  
Sofia, Bulgaria  
istaikov@nbu.bg

**Summary:** *In the present scientific article, a short review is made of the historic evolution of the legal regulation in the universal legal acts of the prohibition to and the protection of discrimination in the exercise of the right to work.*

**Keywords:** *prohibition of discrimination, right to work, labour relations, international labour law*

**JEL:** J70, J71, J80, K31

I. Принципът на недискриминация лежи в основата на философията и практиката на правата на човека<sup>1</sup>. В обществените науки, свободата от дискриминация често се разглежда в по-общ план като основно право на човека, основано на принципа на

---

<sup>1</sup> За правната същност и историческото развитие на концепцията за правата на човека вж. *Неновски, Н.* Правата на човека. Общотeorетични въпроси. С.: ИК „Юриспрес“, 1994; *от него:* Правата на човека – историческа еволюция. – Правна мисъл, 1994, № 2, с. 20-37; *Друмевa, Ем.* Още за основните права на гражданите. – Правна мисъл, 1994, № 4, с. 3-12; *Стайков, Ив.* Представите за човешкото достойнство и правата на личността във философската и правната мисъл на XIX век. – Правна мисъл, 1996, № 2, с. 180-183; *Сталев, Ж.* Поява, уредба и защита на основните права и свободи на човека. – В: Актуални проблеми на международното право. Сборник от научни трудове посветен на проф. Владимир Кутиков. С.: УИ „Св. Кл. Охридски“, 2000, с. 34-46; *Стоилов, Я.* Основните права като принципи на правото. – В: Право и права. Сборник в памет на проф. д-р Росен Ташев. С.: УИ „Св. Кл. Охридски“, 2016, с. 40-54; *Чернева, Б.* Онтология на правата на човека. Релацията права на човека – основни права на гражданина. – В: Право и права. Сборник в памет на проф. д-р Росен Ташев, цит. съч., с. 77-88; *Саидов, А. Х.* Общепризнанните права человека. Учебное пособие. Под ред. Лукашук, И. И. Москва: Издательство „МЗ Пресс“, 2002, 267 с.; *Корейво, Е. В.* Права человека в международно-правовых актах: проблемы дефинирования. – Международное публичное и частное право, 2010, № 1 (52), с. 33–36; *Ермолович, Т. П.* К вопросу о правах человека: международно-правовой аспект. – Вестник Санкт-Петербургской юридической академии, 2012, № 2 (15), с. 8–12; *Васильева, А. А., Григорян, С. К., Никитина Ю. В.* Естественный и позитивистский подходы к пониманию прав человека. – В: Права человека: история, теория и практика. Материалы научно-практической конференции: сборник научных статей. Отв. ред. Коровин В. В. Курск: ЮЗГУ, 2013, с. 118–122; Права человека в современном мире: новые вызовы и трудные решения. Материалы международной научной конференции. Под общей ред. доктора юридических наук, проф. Т. А. Сошниковой. Москва: Издательство Московского гуманитарного университета, 2014, 374 с.; Права человека: теория, история, практика. Сборник научных трудов, посвященный 65-летию Всеобщей декларации прав человека. Под общей ред. Павленко, Е. М. Волгоград: Издательство Волгогр. фил. ФГБОУ ВПО РАНХиГС, 2014, 252 с.; *Гулин, Е. В.* Права человека. Учебное пособие. 2-е изд. Москва: РИОР: Инфра-М, 2016, 174 с.; Права человека в изменяющемся мире. Материалы международной научно-практической конференции. Под общей ред. доктора юридических наук, проф. Т. А. Сошниковой. Москва: Издательство Московского гуманитарного университета, 2017, 375 с.; *Henry J. Steiner, Philip Alston and Ryan Goodman.* International Human Rights in Context: Law, Politics, Morals. 3rd edition. Oxford: Oxford University Press, 2007, 1492 p.

естествената справедливост<sup>2</sup>. Генезисът на проблема за дискриминацията е отразен в чл. 1 от Всеобщата декларация за правата на човека: „Всички хора се раждат свободни и равни по достойнство и права”. В исторически план проблемът за уредбата и закрилата на основните права и свободи на човека и проблемът за забраната на и защитата от дискриминация се свързват в едно неразривно философско, политическо и юридическо единство.

В следващите редове се представя кратък преглед на историческото развитие на международноправната уредба на забрана за и защитата от дискриминация при упражняване на правото на труд, като основно социално-икономическо право на човека<sup>3</sup>.

---

<sup>2</sup> За справедливостта като дълбока същност, есенциално свойство и качествено състояние на правата на човека вж. *Михайлова, М.* Правата на човека и тяхната справедливост. – Съвременно право, 1990, № 1, с. 5-14; *от нея:* Право, равенство, справедливост. С.: УИ „Кл. Охридски”, 1990. Като разглежда проблема за равенството на стартовите възможности (с. 69-70) и на равноправието като форма на правно равенство (с. 70-75), авторката стига до извода, че равноправието носи подчертано съдържание на стартово равенство. В монографията се обръща внимание и на неравноправието по повод на правото на труд и пред трудовия закон (с. 77), което с други думи казано означава дискриминация в трудовите отношения. Вж. и *Никитинский, В. И., Вайнан, В. А.* Социальная справедливость и трудовое право. – Советское государство и право, 1987, № 10. Интересно е, че при анализа на трудовото законодателство авторите посочват елементи на неравенство в самото законодателство (с. 64).

<sup>3</sup> Относно различните аспекти на трудовите и социалните права на човека, както и за ролята на ООН и МОТ в тяхното установяване, вж. *Десев, Н.* Социалните права на човека. Международна регламентация. [София]: Профиздат [Библиотека за профсъюзния актив, № 7], 1980, 139 с.; *Танчев, Евг.* Проблеми на социалната държава в модерния конституционализъм. – Правна мисъл, 1994, № 2, с. 3-13; *Маркова, Пл.* Съответствие на българското законодателство с международните норми, уреждащи трудовите и икономическите права. – Правата на човека, I, 1997, № 1, с. 41-50; *Друмева, Ем.* Трудовите права са основни права (конституционноправни аспекти). – В: Юбилеен сборник, посветен на 80-годишнината на проф. д.ю.н. Васил Мръчков. С.: ИК „Труд и право”, 2014, с. 57-70; *Мръчков, В.* Международноправна закрила на икономическите и социалните права на човека и тяхното осъществяване в България. – Международни отношения, 1988, № 10, с. 15-27; *от него:* За „социалното” в българската конституция. – В: Актуални проблеми на трудовото и осигурителното право. Т. IX. С.: УИ „Св. Кл. Охридски”, 2017, с. 40-56; *Средкова, Кр.* Международната организация на труда – важен фактор за международната закрила на труда. – Информационен бюлетин по труда, XLIII, 2010, № 3, с. 75-86; *Стайков, Ив.* Трудовите права – между естествено-правните и юридико-позитивистичните възгледи за правата на човека. – В: Правата на гражданите и тяхната защита. Сборник доклади и статии от международната научна конференция в чест на акад. Антонио Фернандес де Бухан и Фернандес, проведена на 6 ноември 2018 г. С.: Издателство на НБУ, 2019, с. 399-411; *Иваненко, В. А., В. С. Иваненко.* Социальные права человека и социальные обязанности государства: международные и конституционные правовые аспекты. Санкт-Петербург: Юридический центр „Пресс”, 2003, 404 с.; *Осокина, Ю. Ю.* Социальные права людей как основные ориентиры в деятельности социального государства. – В: Актуальные проблемы защиты прав физических и юридических лиц: материалы круглого стола (г. Вологда, 1 июля 2010 г.). Вып. 2 „Гражданские и гражданские процессуальные права физических и юридических лиц“. Вологда: Воронежский государственный педагогический университет, 2010, с. 63-73; *Jenks, Clarence W.* Human Rights and International Labour Standards. London: Stevens & Sons Ltd, 1960, XV+159 p.; *Valticos, Nicolas.* International labour standards and human rights: approaching the year 2000. – International labour review (Special issue: labour rights, human rights), 1998, Vol. 137, Iss. 2, pp. 135-148; Protecting labour rights as human rights: present and future of international supervision: proceedings of the international colloquium on the 80<sup>th</sup> anniversary of the ILO Committee of experts on the application of conventions and recommendations, Geneva, 24-25 November 2006. George P. Politakis (ed.). Geneva: ILO – International labour office, 2007, 292 p.; *Gross, James A. and Lance A. Compa.* Human Rights in Labour and Employment Relations: International and Domestic

**II. 1.** Концептуалната идея и правната основа на забраната и противодействието на дискриминацията са заложили още в **Устава на ООН** – чл. 1, ал. 3 и чл. 55, б. „в”. Уставът е многостранен международен договор, подписан от представителите на 51 държави от всички континенти, при създаването на международната организация на 26.06.1945 г. и влязъл в сила на 24.10.1945 г. Основната цел на този международен договор е да предпази човечеството от нова световна война; да потвърди човешките права, достойнството и стойността на човешката личност; да прокламира равните права на мъжете и жените и на нациите – големи и малки; да насърчава просперитета на цялото човечество. Така Уставът на ООН се възприема като надеждна основа на международния мир и сигурност<sup>4</sup>.

В този универсален международноправен акт идеята за забраната на дискриминацията на основата на определен признак е неразривно свързана с идеята за правата на човека чрез текста „развиване и насърчаване зачитането правата на човека и основните свободи за всички, без разлика на раса, пол, език или вероизповедание” (чл. 55, б. „в”), посочващ една от основните цели на ООН. С него проблемът за дискриминацията се интернационализира, като нейните прояви се издигат в обект на международна загриженост. Уставът на ООН дава тласък на процеса на определянето на дискриминацията като нарушение на правата на човека, доразвит впоследствие в множество международни актове и предприетите конкретни действия за прекратяване на нарушения от страна на отделни държави. През десетилетията на своето съществуване ООН чрез своите органи, както и чрез специализираните международни организации към нея, извършва огромна по обем и значение нормотворческа дейност, както и много практически стъпки за премахване и предотвратяване на различните форми на дискриминация във всички сфери на обществените отношения, в т.ч. и на трудовите отношения.

**2.** В устава на ООН не се говори изрично за дискриминация. Този термин се появява във **Всеобщата декларация за правата на човека**, приета с Резолюция 217 А (III) на Общото събрание на ООН от 10.11.1948 г. – чл. 2, т. 1, чл. 7 и чл. 23 (специално за правото на труд). Всеобщата декларация не е международен договор. Тя е приета от Общото събрание на ООН като резолюция без правна сила. През десетилетията след приемането ѝ Декларацията променя своя правен характер. Днес не се отрича нейният нормативен

---

Perspectives. Ithaca, NY: Cornell University Press [Labour and Employment Relations Association, University of Illinois at Urbana-Champaign], 2009, 237 p.

<sup>4</sup> Вж. *Leland Matthew Goodrich, Edvard Hambro and Anne Patricia Simons*. Charter of The United Nations. Commentary and Documents. 3<sup>rd</sup> Revised edition. New York: Columbia University Press, 1969, XXII+732 p.

характер, който създава юридически задължения за държавите членки на ООН<sup>5</sup>. Тя е модел за антидискриминационни разпоредби в конституциите на много държави<sup>6</sup>. Фундаменталното значение на Всеобщата декларация за правата на човека се изразява в това, че тя дава философските основи на необходимостта от защита от дискриминацията. Антидискриминационната функция на правата на човека се подчертава многократно в различни членове на Декларацията. На тяхната основа в последните повече от 70 години се развива цялото международно и национално антидискриминационно законодателство<sup>7</sup>.

3. С приетите и открити за подписване на сесията на Общото събрание на ООН от 16.12.1966 г. **Международен пакт за икономически, социални и културни права** и **Международен пакт за граждански и политически права**<sup>8</sup> започна създаването на Международната харта за правата на човека<sup>9</sup>. Нормите, съдържащи се в двата пакта,

---

<sup>5</sup> Нормативният характер на този международен акт се обяснява по различен начин. Някои международноправници смятат, че позоваването на Всеобщата декларация от страна на органи на ООН при прилагането на разпоредби на Устава налага заключението, че Декларацията трябва да бъде приемана като официално тълкуване на тези разпоредби. Според други повтарящото се позоваване на Всеобщата декларация от страна на правителства и междуправителствени органи дава основание тя да бъде третирана като източник на обичайното международно право. Вж. *Джонсън, Гл.* – Във: Всеобща декларация за правата на човека. С.: „СЕПА – ИНФОМА“ ООД и Национална комисия на ЮНЕСКО, 1995, с. 59-67 и цит. лит.; *Стоилов, Я.* Правата на човека – идеология, политика, право. (За подготовката, приемането и значението на Всеобщата декларация за правата на човека). – В: Научна конференция „Правата на човека. 70 години след приемането на Всеобщата декларация за правата на човека“. [Сборник]. Авторски колектив. Съставители: проф. д.ю.н. Малина Новкиришка-Стоянова, доц. д-р Мартин Белов, гл. ас. д-р Дилян Начев. Научни редактори: проф. д-р Пламен Панайотов и проф. д-р Сашо Пенев. С.: УИ „Св. Кл. Охридски“, 2019, с. 19-31; *Кьосев, Ив.* Всеобщата декларация за правата на човека – необходимият правнополитически и правнонормативен фундамент за защитата на основните права. – В: Научна конференция „Правата на човека. 70 години след приемането на Всеобщата декларация за правата на човека“, цит. съч., с. 44-50; *Сафаров, Б. А.* Всеобщая декларация прав человека как универсальный каталог прав и свобод человека. – Правовая жизнь, 2015, № 4 (12), с. 37-44; *Акопов, Л. В.* Права человека в XXI веке: к семидесятилетию провозглашения Всеобщей декларации ООН. – Северо-Кавказский юридический вестник, 2018, № 3, с. 9-15; *Валеев, Р. М.* Всеобщей декларации прав человека – 70 лет. – Евразийский юридический журнал, 2018, № 3 (118), с. 64-68.

<sup>6</sup> Конституционное право зарубежных стран. Учебник для вузов. Авт. колл. под общей ред. чл.-корр. РАН проф. М. В. Баглая, д.ю.н. проф. Ю. И. Лейбо, д.ю.н. проф. Л. М. Энтина. Москва: Издательство „Норма“, 2004, с. 94-96 и с. 684.

<sup>7</sup> *Иванова, Н. Ю.* Международно-правовой запрет дискриминации. – В: Научные труды РАЮН. Вып. 13: в 2 т. Том 1. Отв. ред. В. В. Гриб. Москва: Издательство „Юрист“, 2013, с. 841-845; *Human Rights: Thirty Years after The Universal Declaration. Commemorative Volume on The Occasion of The Thirtieth Anniversary of The Universal Declaration of Human Rights.* Bertrand G. Ramcharan (editor). The Hague: Martinus Nijhoff Publishers, 1979, 274 p.; *Hannum, Hurst.* The Status of The Universal Declaration of Human Rights in National and International Law. – Georgia Journal of International and Comparative Law, 1996, Vol. 25, № 1, pp. 287-397; *The Universal Declaration of Human Rights in The 21<sup>st</sup> Century: A Living Document in a Changing World.* Gordon Brown (editor). Cambridge, UK: Open Book Publishers, 2016, 146 p.

<sup>8</sup> Два Пакта са ратифицирани с Указ № 1199 на Президиума на Народното събрание от 23.07.1970 г. и са обнародвани в ДВ, бр. 43 от 1976 г.

<sup>9</sup> Международната харта за правата на човека включва като допълнение към разпоредбите на Устава на ООН и Всеобщата декларация за правата на човека, Международния пакт за икономически, социални и културни права, Международния пакт за граждански и политически права и двата Факултативни протокола към Международния пакт за граждански и политически права.

надминават нормите на Всеобщата декларация по отношение на обхват и юридическа прецизност<sup>10</sup>. Матералноправните разпоредби, забраняващи дискриминацията в тези международни договори са: чл. 2, ал. 2 от Международния пакт за икономически, социални и културни права и чл. 2, т. 1, чл. 3, чл. 20, т. 2 и чл. 26 от Международния пакт за граждански и политически права<sup>11</sup>.

Международният пакт за граждански и политически права за първи път в историята на международното право третира в единство въпроса за **равенството и недискриминацията**. Принципът на равенството и на забраната за дискриминация стои в основите на съвременната социална демокрация и на демократичната и правова държава. През ХХ век забраната на дискриминацията на основата на определени лични характеристики на човека става най-същественят елемент в структурирането по същество на принципа за равенство както в рамките на националното, така и в рамките на международното право. В конституциите на почти всички съвременни демократични държави принципът на равенството и пряко свързаният с него принцип за недискриминация имат своето нормиране с една или друга словесна формулировка, като разпоредбите са систематически включени в главата с общи разпоредби или в главите за основните принципи, или за основните права на човека. Световният опит показва, че специфичните забрани за привилегии или дискриминация като обратна страна на принципа за равенство

---

Вж. и Шумиленко, А. П., Пастухова Л. В. Международное право прав человека. Учебно-методическое пособие для обучающихся по направлению подготовки 40.03.01 Юриспруденция (профиль „Международное право“). Симферополь: ИТ „АРИАЛ“, 2019, с. 160-184.

<sup>10</sup> Вж. подробно Бахнев, Юл. Международните пактове за правата на човека. – Международни отношения, 1976, № 4, с. 30–40; Мръчков, В. Международна закрила на правата на човека. – Земя и прогрес, 1985, № 7, с. 54-58; от него: Международноправната закрила на икономическите и социалните права и тяхното осъществяване в България. – Международни отношения, 1988, № 10, с. 15-27; Форсайт, Д. Правата на човека в международните отношения. С.: Издателство „Слънце“, 2002; Аркадьев Я., Игорев Я. Пакты о правах человека (К принятию Пакта об экономических, социальных и культурных правах и Пакта о гражданских и политических правах на XXI сессии Генеральной Ассамблеи ООН. Дек. 1966 г.). – Советское государство и право, 1967, № 5, с. 37–44; Карташкин, В. А. Пакты о правах человека и развитие международных отношений за 50 лет со времени их принятия. – Современное право, 2016, № 11, с. 115–121; от него: Пакты о правах человека и международное право в XXI веке. – В: Актуальные проблемы современного международного права. Материалы XIV Международного конгресса „Блищенковские чтения“: в 2 ч. Ч. I. Ответственный редактор А. Х. Абашидзе. Москва, 16 апреля 2016 г. Москва: РУДН, 2016, с. 15–22; Международные пакты о правах человека: ценностные характеристики (материалы международной научно-практической конференции). Под общей ред. Сошниковой, Т. А. Москва: Издательство Московского гуманитарного университета, 2016, 312 с.; 50 лет Международным Пактам о правах человека. Материалы научно-практической конференции, Москва, 17 декабря 2016 г. ФГАОУ ВО „Российский университет дружбы народов“, Юридический институт, Кафедра международного права. Ответственный редактор А. Х. Абашидзе. Москва: РУДН, 2017, 181 с.

<sup>11</sup> Двата Пакта са ратифицирани от България с Указ № 1199 на Президиума на Народното събрание от 23.07.1970 г. и са обнародвани в ДВ, бр. 43 от 1976 г.

произтичат от политическата необходимост да се противодейства на особени, дълбоко закрепени в закона и в практиката неравенства. С течение на годините каталогът на дискриминационните признаци претърпява исторически промени, но се откроява една неотменна тенденция – тази на неговото разширяване.

Пактът за граждански и политически права в чл. 26 урежда самостоятелно и независимо общо „право на равенство” като допълнение към общата забрана за дискриминация в чл. 2. В правната литература се посочва, че правото на равенство пред закона, равна закрила от закона, забраната за дискриминация и правото на закрила срещу дискриминация по чл. 26 от Пакта образуват едно правно-логическо единство<sup>12</sup>.

Правото на равенство пред закона не е насочено към законодателството, а по-скоро към прилагането на закона. По същество това означава, че съдът и административните органи не могат да действат произволно и избирателно спрямо различните субекти, когато прилагат законите. Равното третиране не означава идентично третиране, тъй като индивидуалните особености различават хората един от друг. Принципът за равенство само изисква обективно еднаквите фактически обстоятелства да бъдат третирани по еднакъв начин, но също така означава и това, че нееднаквите фактически обстоятелства ще бъдат третирани нееднакво. Изискването за еднакво третиране се нарушава, когато един съд или административен орган основава своето решение на ясно изразени „произволни” съображения, т.е. съображения, лишени от обективно оправдание.

Правото на равна (еднаква) закрила от закона е насочено към националните законодателни органи, които са задължени да защитят правото на равенство без никаква дискриминация. Това задължение има както позитивна, така и негативна страна. От една страна, законодателят трябва да се въздържа от всякаква дискриминация, когато приема закони. От друга страна, той е задължен да забрани дискриминацията, като приеме специални забранителни материалноправни норми и като приеме процесуални норми за ефективна защита от дискриминация.

Негативният аспект на правото на равна закрила от закона намира отражение в забраната за дискриминация от закона във второто изречение на чл. 26 от Пакта. Държавите членки са длъжни да не дискриминират чрез своите закони, независимо от това дали те са свързани с регулиране на права, предоставени от Пакта, с други основни права на човека

---

<sup>12</sup> Така *Каменова, Цв.* – В: Европейско и национално антидискриминационно правно регулиране. Учебно помагало. С.: АПОИ и Институт за правни науки при БАН, 2003, с. 23-28.

или с всякакви други субективни права и юридически задължения. Като допълнение към **забраната за дискриминация като негативен аспект на правото на равна закрила от закона** чл. 26 от Пакта съдържа едно позитивно задължение за държавите членки – да предприемат мерки за закрила (защита) срещу дискриминация<sup>13</sup>. Второто изречение задължава националния законодател „да гарантира на всички лица еднаква и ефективна закрила срещу дискриминация”. Както в случая със забраната за дискриминация, задължението за закрила не се отнася само до правата според Пакта, но и за всяка форма на дискриминация. Тази закрила срещу дискриминация изисква да се предприемат от държавите **утвърждаващи (насърчителни) мерки** и следва от смисъла и от логическата разлика между нея и обикновената забрана за дискриминация. Утвърждаващите мерки за закрила (т.нар. позитивна дискриминация) са особено необходими, когато определени групи лица традиционно сериозно са дискриминирани в практиката на държавите членки или когато са подложени на специфична дискриминация от частни лица. В случаите на традиционна дискриминация защитата от дискриминация включва нормирането на специални мерки (предоставяне на привилегии), чиято цел е да ускори достигането и установяването на равенство *de facto*. Такива мерки във връзка с равните права и възможности на мъжете и жените са предвидени например в чл. 4 от Конвенцията за предотвратяване на дискриминацията по отношение на жените. Комитетът за правата на човека към ООН в свои дела, както и в редовни доклади за състоянието в отделни държави, нееднократно се е позовавал на чл. 26 от Пакта, като е обсъждал забраната за дискриминация и защитата от дискриминация, и по-специално същността на утвърждаващите мерки. Важно да се отбележи, че в практиката на Комитета постоянно се подчертава, че чл. 26 е правна норма с т.нар. непреки хоризонтални последици, т.е. се отнася и до предотвратяване на дискриминация в отношенията между частни лица например с оглед на работното място или с оглед на традиционните култури<sup>14</sup>. В

---

<sup>13</sup> Това международноправно позитивно задължение на държавите, което произтича от чл. 2, т. 1, чл. 3 и чл. 26 от Пакта, е повече обсъждано в литературата и в практиката, отколкото негативната забрана за дискриминация. Вж. така *Каменова, Цв.* Цит. съч., с. 29-31; *Faúndez, Julio.* Affirmative action: International Perspectives. Geneva: International Labour Organization, 1994, 62 p.

<sup>14</sup> Един твърде показателен пример за насърчителна (утвърждаваща) мярка като проява на позитивна дискриминация във връзка с правото на труд е обсъден от Комитета по правата на човека при разглеждане на делото „Стала Коста срещу Уругвай”. Жалбоподателят е атакувал закон в Уругвай, приет през 1985 г., който дава възможност на бивши държавни служители, уволнени през периода на военната диктатура поради идеологически и политически причини, или за участие в синдикална дейност, да се ползват с предпочитание пред всички други лица, кандидатстващи за едно и също място на държавен служител. Комитетът е преценил, че този закон нормира мярка за възстановяване на съществуващо положение и затова го приема за ефективно



дискреционната власт на отделните държави е да решат по какъв начин и в каква степен искат да противодействат на специфична дискриминация. Пактът обаче изисква „ефективна закрила”, така че отсъствието на адекватни мерки в случай на конкретна дискриминация може да доведе до нарушение на чл. 26.

**III. 1.** Във връзка с драстичните нарушения на правата на човека и политиката на расова сегрегация и дискриминация в ЮАР, на 30.11.1973 г. Общото събрание на ООН приема **Международна конвенция за предотвратяване и наказване на престъплението апартейд**<sup>15</sup>. По смисъла на този международен акт терминът „апартейд” означава система от институционализирана расова сегрегация и дискриминация с цел да се установи и поддържа господство на една расова група лица над друга расова група лица, които да бъдат системно потискани<sup>16</sup>.

**2.** Към специализираните антидискриминационни конвенции на ООН се отнася и **Международната конвенция за ликвидиране на всички форми на расова дискриминация**, приета от Общото събрание на ООН на 21.12.1965 г. Нормите на конвенцията признават равнопоставеността на всички раси във всички области на обществения живот<sup>17</sup>. Конвенцията съдържа изискване за създаване на необходимите законодателни, организационни и други условия, така че основните права и свободи, прокламирани във Всеобщата декларация за правата на човека и последвалите я конвенции, да бъдат спазвани без дискриминация. Значението на конвенцията е в това, че освен забраната на дискриминационни практики, от правителствата се изисква предприемането на действия за осигуряване на напредък в статуса на нуждаещите се расови, национални и етнически групи. Според чл. 1, ал. 4 позитивната дискриминация и системите за преференциални квоти за малцинствени групи са допустими при условие, че се предвиждат

---

средство по смисъла на чл. 2, ал. 3, б. „а” от Пакта. Комитетът постановява, че прилагането на този закон не може да се разглежда като дискриминация по смисъла на чл. 26 по отношение на правото на труд на другите кандидати за определено място на държавен служител.

<sup>15</sup> Конвенцията е ратифицирана от България с Указ № 1156 на Държавния съвет от 31.05.1974 г. (обн., ДВ, бр. 46 от 1974 г.) и е обн., ДВ, бр. 31 от 1977 г.

<sup>16</sup> Вж. подробно *Векилов, Я.* Международноправната забрана на апартейда. – Международни отношения, 1980, № 6, с. 16-29; *Дрёмна-Волок, Н. В.* Концептуальные основы понятия „расовая дискриминация“ и эгалитарная сущность международного антидискриминационного права. – Актуални проблеми държави і права, 2012, Вип. 64, с. 63–75.

<sup>17</sup> Специално за трудовите права особено значение има текстът на чл. 5, т. „е (i)”, съгласно който „държавите страни се задължават да забранят и премахнат расовата дискриминация във всичките ѝ форми и да гарантират правото на всеки на равенство пред закона без разлика по отношение на раса, цвят, национален или етнически произход, особено при ползването на следните права: правото на труд, на свободен избор на занятие, на справедливи и благоприятни условия на труд, на защита против безработица, на равно заплащане за еднакъв труд, на справедливо и изгодно възнаграждение”.

с цел да коригират последствия от расова дискриминация в миналото и не създават предпоставки за други форми на расова дискриминация.

3. През 1981 г. с резолюция 36/55 на Общото събрание на ООН е провъзгласена **Декларация за премахване на всички форми на нетърпимост и дискриминация, основани на религиозна принадлежност или убеждения**. Голямо е значението на постановеното в чл. 3 принципно положение, че „дискриминацията на хората, основана на религиозна принадлежност или убеждения, е оскърбление на достойнството на човешката личност и отричане на принципите на Устава на ООН”.

4. Понятието „дискриминация” е включено като конститутивен елемент в дефиницията на термина „изтезание” по чл. 1, т. 1 от **Конвенцията на ООН против изтезанията и други форми на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание**, приета от Общото събрание на ООН на 10.12.1984 г. – „всяко действие, с което умишлено се причинява силно физическо или психическо страдание или болка на дадено лице, ..., или по каквато и да е причина, основаваща се на каквато и да е дискриминация, когато такава болка или страдание се причинява от длъжностно лице или друго официално действащо лице или по негово подстрекателство, или с негово явно или мълчаливо съгласие”<sup>18</sup>.

5. Приетата от Генералната конференция на ЮНЕСКО на нейната XI-ата сесия в гр. Париж (Република Франция) на 14.12.1960 г. **Конвенция на ЮНЕСКО за борба срещу дискриминацията в областта на образованието** има индиректно значение и за трудовото право във връзка с професионалното образование<sup>19</sup>. Последното от своя страна е пряко и неразривно свързано с придобиването и повишаването на професионалната квалификация на работника или служителя. Предвид ролята на професионалното и техническото образование в поддържане на съвременната цивилизация и продължаване на икономическия прогрес, Генералната конференция на ЮНЕСКО одобри първата препоръка за техническо и професионално образование още през 1962 г. Бързите технологични промени и нарастващата важност на това образование наложиха ревизирането на тази

---

<sup>18</sup> Конвенцията е ратифицирана от България с Указ на Държавния съвет № 3384 от 1986 г. (обн., ДВ, бр. 80 от 1986 г.) и е обнародвана в ДВ, бр. 42 от 1988 г. Впоследствие с два закона (обн., ДВ, бр. 41 от 1992 г. и бр. 30 от 1993 г.) България оттегля преди това направените резерви по някои текстове и приема декларации по други. Изменения и допълнения на Конвенцията са одобрени от Общото събрание на ООН с резолюция № 47/111 от 1992 г. и са ратифицирани от България на 15.02.1995 г. (обн., ДВ, бр. 19 от 1995 г.).

<sup>19</sup> Конвенцията е ратифицирана от България с Указ № 508 от 17.11.1962 г. и обнародвана в ДВ, бр. 6 от 1963 г.

препоръка, която след допълнения и промени беше одобрена през 1974 г. Отчитайки необходимостта от международноправен акт за укрепване на международното сътрудничество в развитието на техническото и професионалното образование, през 1989 г. се приема **Конвенция за техническото и професионалното образование**, в която са взети предвид Конвенция № 142 на МОТ за оценката на трудовите ресурси и едноименната препоръка № 150 от 1975 г.<sup>20</sup>

**IV.** В ООН се обръща особено внимание на проблема с дискриминацията на някои категории физически лица, които поради различни причини се нуждаят от специални грижи, засилена правна закрила и помощ – жените, бежанците и децата.

**1.** С резолюция 34/180 на Общото събрание на ООН от 18.12.1979 г. е приета **Конвенцията за предотвратяване на всички форми на дискриминация по отношение на жените**. Страните по конвенцията се задължават както да се въздържат, така и да предприемат законодателни, административни и организационни мерки за недопускане различно отношение на базата на пол в икономическата, политическата, социалната и културната област. Основната идея е да се премахнат наслоените от миналото предразсъдъци и обичаи, даващи приоритет на един от половете<sup>21</sup>. Пряко отношение към забраната на дискриминацията в труда спрямо жените има разпоредбата на чл. 11, т. 1<sup>22</sup>.

Въпреки многото ратификации на Конвенцията на ООН от 1979 г., впоследствие в хода на работата на Световната конференция за положението на жените в гр. Найроби (Република Кения) през 1985 г. със загриженост се отчита обстоятелството, че ратификацията на конвенцията не е допринесла в пълна степен за икономическия растеж на развиващите се страни, което да способства да се разширят мащабите на участието на жените в процесите на икономическо и социално развитие. Найробийската конференция дава съществен принос в трактовката на понятието „равенство на половете”. Равенството започва да се разглежда не само като правно понятие и като премахване на

---

<sup>20</sup> Вж. *Матюшева, Т. Н.* Дискриминация в области образования: международный аспект. – Современное общество и право, 2013, № 1 (10), с. 3–7.

<sup>21</sup> По тези въпроси вж. *Дмитриева, Г. К.* Международная защита прав женщины. 2-е изд. доп. и перераб. Киев: Издательство при Киевском Государственном университете издательского объединения „Вища школа“, 1985, 157 с.; *Рубина, И. Е.* Деятельность государств в области ликвидации всех форм дискриминации в отношении женщин. – Московский журнал международного права, № 4, 2001, с. 232-239; *Деменова, Н. А.* Дискриминация женщин: [монография]. Новосибирск: Издательство „Экор-книга“, 2007, 150 с.

<sup>22</sup> За международната трудовоправна защита на женския труд вж. *Мръчков, В.* Международноправна защита на труда на жената. – Правна мисъл, 1975, № 3, с. 29–44; *Трайкова, Л.* Международноправни актове за защита на правата на жените. – Правна мисъл, 1978, № 6, с. 86–95; *Десев, Н.* Международното право закриля жените от дискриминация в областта на труда. – Проблеми на труда, 1996, № 10, с. 59-66.

дискриминацията de jure, но и като равенство на правата, задълженията и възможностите за участие на жените в обществените процеси на развитие не само в качеството им на ползватели на блага, но и в качеството им на активни участници. Това е подчертано в специално приетата от конференцията Стратегия за бъдещето.

Равноправието между половете отново попадна във фокуса на вниманието на правителствата в средата на 90-те години на XX век във връзка с Четвъртата световна конференция по проблемите на жените в гр. Пекин (Китайска народна република). Този световен форум на 11.09.1995 г. прие Пекинската декларация, определяна като историческа, както и Платформа за действие. Отчитайки недоброто положение на жените в световен мащаб (т.нар. 12 критични области на действие) и неизпълнение на много международноправни задължения на държавите, произтичащи от Конвенцията на ООН от 1979 г., са направени предложения, които да способстват за реалното и ефективно прилагане на разпоредбите на Конвенцията от правителствата и цялата международна общност, както и призив всички държави в света да ратифицират този международен акт.

**2. Задължение за недопускане на дискриминация се съдържа и в Конвенция за статута на бежанците** от 28.07.1951 г. Този международноправен акт е приет от Конференцията на пълномощниците на ООН по статута на бежанците и лица без гражданство<sup>23</sup>. Съгласно чл. 3 договарящите се държави се задължават да прилагат разпоредбите на тази конвенция спрямо бежанците без каквато и да е дискриминация по отношение на раса, религия или страна на произход.

**3. В чл. 2 от приетата от Общото събрание на ООН на 20 ноември 1989 г., в сила от 2 септември 1990 г. Конвенция за правата на детето**<sup>24</sup> е регламентирано, че държавите страни по конвенцията, зачитат и осигуряват правата, предвидени в нея, на всяко дете в пределите на своята юрисдикция, без каквато и да е дискриминация, независимо от расата, цвета на кожата, пола, езика, религията, политическите или други възгледи, националния, етническият или социалният произход, имущественото състояние, инвалидността, рождението или друг статут на детето или на неговите родители или законни настойници. Конвенцията задължава държавите да вземат всички подходящи мерки за осигуряване

---

<sup>23</sup> Конвенцията е ратифицирана от България със Закон за ратифициране на Конвенцията за статута на бежанците от 1951 г. и Протокола за статута на бежанците от 1967 г. (обн., ДВ, бр. 36 от 1992 г., доп., бр. 30 от 1993 г.) и е обнародвана в ДВ, бр. 88 от 1993 г.

<sup>24</sup> Конвенцията на ООН за правата на детето е ратифицирана от Република България на 11.04.1991 г. с решение на Великото Народно събрание (обн., ДВ, бр. 32 от 23.04.1991 г.), а текстът ѝ е обнародван в ДВ, бр. 55 от 12.07.1991 г. Конвенцията е влязла в сила за България от 3.07.1991 г.

закрилата на детето против всички форми на дискриминация на основание на статута, действията, изразените мнения или убеждения на неговите родители, законни настойници или членовете на неговото семейство<sup>25</sup>.

Тази универсална международна конвенция е най-всеобхватният многостранен международен договор за правата на детето. Нейното основно социално-правно предназначение е защитата на широк кръг права на детето, в т.ч. и различни аспекти на забраната и закрилата на детския труд. Забраната на детския труд е уредена в чл. 32, ал. 1 КПД като право на детето да бъде защитено от икономическа експлоатация и извършване на работа, която крие опасност или може да попречи на образованието му или да навреди на неговото здраве, умствено, физическо, морално или социално развитие<sup>26</sup>. Конвенцията съдържа и разпоредби относно предотвратяването на крайните форми на детски труд и детска експлоатация, като сексуална експлоатация и сексуално прелъстяване (в т. ч. детска проституция и детска порнография), похищение, търговия и контрабанда с деца за всякакви цели и под всякаква форма (напр. участието на деца във въоръжен конфликт), както и всякакви други форми на експлоатация, които нанасят вреди върху който и да е аспект от благосъстоянието на детето. Отношение към разглеждания проблем имат и двата Факултативни протокола към КПД – относно търговията с деца, детската проституция и детската порнография<sup>27</sup>, и относно участието на деца във въоръжени конфликти<sup>28</sup>.

На пръв поглед тази конвенция като че ли няма отношение към дискриминацията в областта на труда. За „дете“ по смисъла на Конвенцията се приема човешко същество, което

---

<sup>25</sup> Вж. *Йотов, Б.* Конвенцията за правата на детето и задълженията на българския законодател. – Правна мисъл, 1993, № 2, с. 93-96; *Тодорова, В.* Конвенцията на ООН за правата на детето и българското законодателство. – Правата на човека, 1997, № 1, с. 27-35; *Исеини, Зенун Хазби.* Общи принципи относно статута на децата според Конвенцията за правата на детето от 1989 г. – Правна мисъл, 2001, № 4, с. 78-88; *Белякова, Б.* Защита на децата в светлината на международните актове в тази област. – Европейска интеграция и право, 2005, № 3, с. 65-72.

<sup>26</sup> Значението на правото на образование на детето, нееднократно е споменавано по различни поводи и в актовете на МОТ, поради неразривната му връзка с правото на труд, в т.ч. и със забраната и закрилата на детския труд. Така например в чл. 7, ал. 2, б. „с“ от Конвенция № 182 на МОТ за забрана и премахване на най-лошите форми на детския труд от 1999 г. е уредено, че всяка държава членка, вземайки предвид значителната роля на образованието за ликвидиране на детския труд, трябва да вземе ефективни и срочни мерки за осигуряване на безплатно основно образование и когато е възможно и подходящо професионално обучение за всички деца, отстранени от най-тежките форми на детския труд.

<sup>27</sup> Ратифициран от Република България със закон, приет от 39-то Народно събрание на 31.10.2001 г., обн., ДВ, бр. 97 от 13.11.2001 г. Издаден от Министерството на външните работи, обн., ДВ, бр. 28 от 19.03.2002 г. Факултативният протокол е в сила за България от 18.01.2002 г.

<sup>28</sup> Ратифициран от Република България със закон, приет от 39-то Народно събрание на 31.10.2001 г., обн., ДВ, бр. 97 от 13.11.2001 г. Издаден от Министерството на външните работи, обн., ДВ, бр. 28 от 19.03.2002 г. Факултативният протокол е в сила за България от 12.02.2002 г.

не е навършило 18-годишна възраст (чл. 1). В международното и в българското вътрешно трудово право отдавна съществува забраната за експлоатация на детския труд. Но също така международноправните актове и чл. 301 КТ дават възможност и ненавършило пълнолетие лице, т.е. дете, да полага труд по трудово правоотношение при изрично посочените от закона предпоставки<sup>29</sup>. В този смисъл принципът за недискриминация по чл. 2 от Конвенцията за правата на детето има своето значение и в сферата на упражняването на трудови права от децата, когато това е допустимо според международните и вътрешните правни норми. Опитът показва, че косвена дискриминация спрямо детето може да е следствие и от проявена дискриминация спрямо неговите родители и това има особено значение при упражняването от тях права в трудовата и социалната сфера.

V. Важна роля за международното признаване на трудовите и другите социални права като важен компонент и неделима част от фундаменталните права и свободи на човека има активната нормотворческа дейност на **Международната организация на труда** (МОТ).

Международната организация на труда е създадена след края на Първата световна война по силата на системата от Версайски мирни договори. Неизменна част от мирните договори с победените държави е част XIII „Труд“, като така тя става и Устав (Конституция) на учредената чрез нея МОТ. Той и сега – вече 100 години след създаването на организацията, продължава да бъде действащият ѝ Устав<sup>30</sup>. България, като участник в

---

<sup>29</sup> Вж. Конвенция № 138 на МОТ относно минималната възраст за приемане на работа от 1973 г. и чл. 301, ал. 1, изр. II КТ. Минималната възраст за постъпване на работа – 16 навършени години е възприета от българското трудово право още през 1957 г. – чл. 112, ал. 1 КТ от 1951 г. (отм.), т.е. 15 години преди тя да стане универсална международноправна норма. В ал. 2 и 3 на чл. 301 и чл. 302-304 КТ са посочени хипотезите и предпоставките, при които по изключение могат да се приемат на работа лица, ненавършили 16 години. С правната уредба на общата минимална 16-годишна възраст за приемане на работа (чл. 301, ал. 1 КТ) българското трудово законодателство е в съответствие с международните трудови конвенции и с другите универсални и регионални международноправни актове относно този въпрос.

Вж. подробно *Мръчков, В.* Българското трудово законодателство и международните трудови конвенции и препоръки. С.: ДИ „Наука и изкуство“, 1978, с. 196-207; *от него:* Трудово право. 10. прераб. и доп. изд. С.: Сиби, 2018, с. 182-185, с. 466-469; *Средкова, Кр.* Специална закрила на някои категории работници. С.: Наука и изкуство, 1988, с. 11-34; *от нея:* Минимална възраст за приемане на работа. – Труд и право, 2002, № 6, с. 16-17; Трудово право. Специална част. Дял I. Индивидуално трудово право. С.: УИ „Св. Кл. Охридски“, 2011, с. 29-32; *Хасъмска, М.* Закрила на труда на непълнолетните лица. – Труд и право, 2002, № 9, с. 40-43; *Стайков, Ив.* Международноправна уредба на детския труд. Научен доклад, представен пред Международната научна конференция „Тридесет години от приемането на Конвенция за правата на детето: предизвикателства и перспективи“, 10.12.2019 г., Нов български университет. 2021. Предстои отпечатване на сборник с доклади.

<sup>30</sup> Вж. подробно *Янулов, Ил.* Компетенция на Международната организация на труда. – Годишник на Софийския университет, Юридически факултет. Том XXXI, 10, 1935-1936, с. 5-25; *Митовска, Сл.* Международна организация на труда. С.: Институт за социални проучвания, 1946, с. 36-50; *Мръчков, В.* Ролята на Международната организация на труда за закрилата на труда. – Закон, III, 1994, № 2, с. 25-44; *от него:*

Парижката конференция, макар и страната на победените, и като страна по Версайските мирни договори, практически става една от държавите учредителки на МОТ<sup>31</sup>.

1. Идеята за забрана и недопускане на дискриминация в трудовите отношения и правото на равни възможности е залегнала още в преамбюла на Устава на МОТ чрез принципа „за равен труд, равна заплата” и в историческата Филадельфийска декларация за целите и задачите на МОТ, приета на 26-ата сесия на Международната конференция на труда (Генералната конференция) проведена на 10 май 1944 г. в гр. Филадельфия (САЩ)<sup>32</sup>.

Декларацията от Филадельфия излага ключовите принципи за работата на МОТ след края на Втората световна война. В концентрирана форма това са двата основни принципа: първо, централната цел на националната и международната политика трябва да бъде насочена към създаване на условия, при които всички мъже и жени да могат да преследват своето материално благополучие и своето духовно развитие в свобода и достойнство, икономическа сигурност и равни възможности; и второ, че всички национални и международни усилия трябва да се оценяват в светлината на това дали те помагат за постигането на тази цел. В декларацията недвусмислено се заявява, че „трудът не е стока“ и че „всички човешки същества, независимо от раса, вероизповедание или пол, имат право да преследват както своето материално благополучие, така и своето духовно развитие в условия на свобода и достойнство, на икономическа сигурност и равни възможности“ (т. 2,

---

Международно трудово право. С.: Сиби, 2000, с. 35-42; *Средкова, Кр.* Международната организация на труда – основен стожер на социалната сигурност на трудещите се. – Труд и право, 2019, № 2, с. 6-12; *Стайков, Ив.* Историческата роля на Международната организация на труда за установяване на международни стандарти за трудовите и социални права на човека. – Годишник на Департамент „Право“ на Нов български университет 2019 г. Година VIII. С.: Издателство на НБУ, 2020, с. 216-243; *Киселев, И. Я.* Сравнителное и международное трудовое право. Учебник для вузов. Москва: Дело, 1999, с. 461–462; *Костин, Л. А.* Международная организация труда. Москва: Экзамен, 2002, с. 174-200; *Богатыренко, З. С.* Международная организация труда и её нормотворческая деятельность. – В: Международная организация труда: конвенции, документы, материалы. Москва: Издательство „Норма“, 2007, с. 8–19; *Johnston, George Al.* The International Labour Organization: Its work for social and economic progress. London: Europa Publications, 1970, XII+363 p.; *Rodgers, Gerry, Lee Swepston, Eddy Lee and Jasmien van Daele.* The International Labour Organization and The quest for social justice, 1919–2009. Geneva: ILO, International labour office, 2009, XVI+272 p.; *Maul, Daniel.* The International Labour Organization. 100 Years of global social policy. Berlin: De Gruyter Oldenbourg [Walter de Gruyter GmbH] in association with ILO, International labour office, Geneva, 2019, XIV+301 p.

<sup>31</sup> *Мръчков, В.* Нормотворческата дейност на МОТ и България през изтеклите 100 години. – В: Международната организация на труда и България – 100 години и занаяпред. [Сборник с доклади и научни съобщения от Международната научнопрактическа конференция, посветена на 100-годишнината от създаването на МОТ, 27-28 юни 2019 г., Софийски университет „Св. Климент Охридски“]. Ред. колегия. С.: Сиби, БАТПОО, ИК „Труд и право“, НОИ, МТСП и др., 2020, с. 29-59; *Стайков, Ив.* 100 години членство на България в Международната организация на труда и значение на международните трудови стандарти. – Съвременен право, 2020, № 2, с. 23-40.

<sup>32</sup> Пълните текстове на Устава на МОТ и на Филадельфийската декларация за целите и задачите на МОТ, както и на международните конвенции на МОТ, ратифицирани от Република България, вж. на интернет страница на МОТ на адрес: <http://www.ilo.org>.

б „а“). Съгласно т. 3, б. „j“ от декларацията МОТ „има задължението да подпомага в различните държави осъществяването на програми за гарантиране на равни възможности в образованието и професионалната област“.

През 1946 г., когато Уставът (Конституцията) на МОТ е ревизиран от Генералната конференция свикана в гр. Монреал (Канада), Декларацията от Филадельфия е приложена към Устава и представлява неразделна част от него, съгласно чл. 1.1<sup>33</sup>.

Специално по отношение на защитата от дискриминация при упражняване на трудовите права са приети следните международни трудови конвенции: Конвенция № 111 относно дискриминацията в областта на труда и професиите от 1958 г.; Конвенция № 100 за равенството в заплащането на мъжете и жените за равен труд от 1951 г.; Конвенция № 183 относно закрилата на майчинството от 2000 г. В чл. 1, т. „е“ от Конвенция № 105 относно премахването на принудителния труд от 1957 г. се забранява всякаква форма на принудителен или задължителен труд като средство за расова, социална, национална или религиозна дискриминация.

**2.** След средата на ХХ век международните трудови стандарти относно трудовите и другите социални права на човека се превръщат в един от основните компоненти от цялостно изградената международна и вътрешно-национална система за основни права и свободи на човека<sup>34</sup>. Уредени за първи път между двете световни войни в международните трудови конвенции и препоръки, впоследствие те стават неразделна част от съдържанието на много универсални и регионални международноправни актове, в конституциите на всяка демократична, правова и социална държава, в националните вътрешни законодателства<sup>35</sup>. В

---

<sup>33</sup> За същността, съдържанието и значението на Филадельфийската декларация вж. подробно *Янулов, Ил.* 40 години Международна организация на труда. – Известия на Икономическия институт на Българската академия на науките, 1961, № 1-2, с. 5-78; *Sulkowski, Joseph.* „The Competence of The International Labour Organization Under The United Nations System“ – *The American Journal of International Law*, 1951, Vol. 45, № 2, pp. 286–313; *Duffy, Norman F.* „Organizational Growth and Goal Structure: The Case of The ILO“ – *International Organization*, 1972, Vol. 26, № 3, pp. 479–498; *French, Jean D.* *The Declaration of Philadelphia and The global social charter of The United Nations, 1944-45.* – *International labour standards and economic interdependence.* Geneva: ILO, 1994, pp. 17-26; *Lee, Eddy.* *The Declaration of Philadelphia: Retrospect and prospect.* – *International labour review*, 1994, Vol. 133, Iss. 4, pp. 467–484; *Somavia, Juan.* *60<sup>th</sup> Anniversary of The Declaration of Philadelphia.* Geneva: ILO, International labour office, 2004.

<sup>34</sup> Вж. за тази проблематика подробно *Мръчков, В.* *Международно трудово право*, с. 121-127; *Присекина, Н. Г.* *Проблеми дискриминации в международном трудовом праве.* Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Владивосток, 2002, 24 с.; *Черняева, Д. В.* *Международные стандарты труда. (Международное публичное трудовое право).* Учебное пособие. Москва: ООО „Издательство КноРус“, 2010, 232 с.; *Деменева, Н. А.* *Защита от дискриминации в сфере труда: проблемы теории (1917–2010 гг.).* В двух частях. Новосибирск: Экор-книга, 2015. Ч. 1, 220 с.; Ч. 2, 272 с.

<sup>35</sup> Вж. и аргументите за обособяването на Международната защита на социалните права като самостоятелна система, като нов отрасъл на международното публично право *Петрова, П.* *Проблеми и*



началото на 60-те години на XX век известният руски трудовоправник проф. Семен А. Иванов (1924-2008) посочва, че международното регулиране на труда по същество представлява разновидност на защитата на правата на човека, институт, който успешно се утвърждава в съвременното международно право, и официалното признаване на трудовите права в качеството им на неотменими права на човека значително засилва международната охрана на труда<sup>36</sup>. Немислимо е да си представим съвременната многостепенно уредена система от права на човека без неговите социално-икономически права (индивидуални и колективни).

Нещо повече. Трябва да се подчертае новаторската роля на МОТ чрез нейната нормотворческа дейност в рамките на общото международно право (публично и частно) чрез утвърждаване на ролята на индивида като самостоен субект на международното право в лицето на работника. Това става в периода на най-активното нормотворчество на МОТ – между двете световни войни, когато в много трудови конвенции и препоръки работниците са обявени за носители на основни трудови и осигурителни права. В същото това време и до средата на XX век в теорията на общото международно право като негови субекти се признават само държавите, държавоподобни образувания, народи и нации, международни организации, т.е. колективни образувания, но не и индивидът (отделният човек)<sup>37</sup>.

3. В периода 10-21 юни 2019 г. в гр. Женева (Конфедерация Швейцария), в Двореца на нациите и в седалището на МОТ, се провежда 108-ата юбилейна (стогодишна) сесия на Международната конференция на труда (МКТ). За отбелязване на 100 години от основаването на МОТ, в последния ден на сесията, 21 юни 2019 г., тържествено се приема Столетна декларация за бъдещето на труда<sup>38</sup>. Освен честването на годишнината, идеята за

---

перспективи на международноправната защита на социалните права. – В: Сборник с доклади от международна научна конференция „Ролята и значението на международното и наднационалното право в съвременния свят“, организирана по повод 90-годишнината на проф. д-р Иван Владимиров. Съставител Д. Маринова. С.: Издателски комплекс – УНСС, 2018, с. 531-550.

<sup>36</sup> Иванов, С. А. Проблемы международного регулирования труда. Москва: Издательство „Наука“, 1964, с. 12.

<sup>37</sup> Вж. по въпроса и Ковачева, Д. Индивидът в международното право. С.: Сиела, 2018, с. 134-162; Карташкин, В. А. Права человека в международном и внутригосударственном праве. Отв. ред.: Е. А. Лукашева. Москва: Издательство Института государства и права Российской академии наук, 1995, 135 с. (специално раздела за въздействието на международното право за уредбата в националните законодателства на основните права и свободи на човека, с. 28-37); Ерпылева, Н. Ю. Физические лица как субъекты международного трудового права и международного образовательного права. – Право и политика [Москва: Издательство „Notabene“, ООО „НБ-Медиа“], 2009, № 5, с. 1048-1068.

<sup>38</sup> Текстът на декларацията е публикуван на официалната интернет страница на МОТ на адрес [https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@ed\\_norm/@relconf/documents/meetingdocument/wcms\\_711674.pdf](https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@ed_norm/@relconf/documents/meetingdocument/wcms_711674.pdf) [електронен ресурс] (достъп на 19.04.2021 г.).

тази декларация е провокирана и от кардиналните промени, които преживява светът на труда, поради непрекъснатите технологични иновации, демографски промени, изменение на климата и глобализация, които оказват голямо въздействие върху естеството и бъдещето на труда, както и мястото и достойнството на хората в него. В основата на декларацията стои докладът „Труд за по-светло бъдеще“, изработен от Глобалната комисия и представен в началото на 2019 г.<sup>39</sup> Този доклад на Глобалната комисия на МОТ разглежда как да се постигне по-добро бъдеще на труда за всички в момент на безпрецедентна промяна и изключителни предизвикателства в света на труда<sup>40</sup>.

Декларацията се разглежда като своеобразна „Пътна карта за бъдещето, ориентирано към човека“. В нея са формулирани основните принципи за бъдещето на човешкия труд, като фокусът е поставен върху три направления на действие по отношение на увеличаване на инвестициите: в способностите на хората; в институциите за трудова заетост; за достоен и устойчив труд за всички. Тази „пътна карта“ трябва да бъде надежден ориентир в дейността на МОТ и нейните участници (правителства, представители на работодателите и на работниците) в процеса на установяването и направляването на посочените изменения на основата на ориентиран към човека подход и изграждане на бъдещия свят на труда в условията на хронична бедност, социални неравенства, несправедливости, конфликти и бедствия, които продължават да застрашават прогресивното социално развитие и достойния труд за всички. В Декларацията се подчертава необходимостта да се укрепва способността на всички хора да се възползват пълноценно от възможностите, които се откриват в променящия се свят на труда, укрепване на институциите на пазара на труда, с цел да се обезпечи надеждна защита на всеки работник, и да се съдейства за постъпателния, всеобхватен и устойчив икономически и социален растеж, пълна и производителна трудова заетост и достоен труд за всички. В нея също така се подчертава важната роля на международните трудови норми и на социалния

---

<sup>39</sup> Текстът на юбилейния доклад вж. в специалното издание на страницата на МОТ на адрес [https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---cabinet/documents/publication/wcms\\_662410.pdf](https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---cabinet/documents/publication/wcms_662410.pdf) [електронен ресурс] (достъп на 21.04.2021 г.).

<sup>40</sup> *Мръчков, В.* Да работим за по-светло бъдеще. – Труд и право, XXVIII, 2019, № 4, с. 5-17; *Шабанов Р. И.* Работать ради лучшего будущего“: концепция достойного труда в докладе, посвященном столетию Международной организации труда. – В: Международные трудовые стандарты и национальное законодательство о труде и социальном обеспечении (к 100-летию МОТ). Сборник научных трудов V Международной научно-практической конференции, Минск, 1-2 ноября 2019 г. Редакционная коллегия: К. Л. Томашевский (отв. ред.) [и др.]. Минск: Международный университет „МИТСО“, 2019, с. 61-64.

диалог при постигането на посочените цели<sup>41</sup>. В доклада си пред Юбилейната сесия на МКТ Генералният директор на МОТ Гай Райдер отбелязва, че „международните трудови стандарти осигуряват доказана и надеждна основа за политически действия за устойчиво и справедливо възстановяване“<sup>42</sup>.

Столетната декларация поставя акцент върху основните предизвикателства на нашето съвремие, както и относно възможностите за бъдещето на труда, като се започне от технологичната революция до изменението на климата, от демографските промени до необходимостта от нови знания и умения. Декларацията представя насоките за справяне с тези належащи въпроси и платформа за сътрудничество с други организации в международната система. Духът на декларацията е силно потвърждаване на мандата за създаване на социална справедливост, който беше даден на МОТ преди 100 години при създаването ѝ, както и признание на изключително важната роля на социалния диалог и международните трудови стандарти. Философията на декларацията е да се признаят постигнатите успехи, да се признае къде се намираме сега и най-важното е – разглежда се къде трябва да отидем в бъдеще<sup>43</sup>.

Столетната декларация препотвърди ангажимента на държави членове към друга от предходните тържествени декларации на МОТ – „За основополагащите принципи и права в сферата на труда и механизма за нейната реализация“, приета на 18 юни 1998 г. на 86-ата сесия на МКТ, по-късно наречена от някои автори Женевска декларация<sup>44</sup>. В нея изрично е прокламирано положението, че всички държави членове на МОТ, дори и когато те не са ратифицирали основополагащите конвенции, имат задължението, произтичащо от самия факт на членството им в Организацията, да спазват, съдействат за прилагането и да претворяват в живота в съответствие с Устава на МОТ принципите, които се отнасят до

---

<sup>41</sup> *Мачульская, Е. Е.* Столетие Международной организации труда: итоги и новые задачи. – Международные трудовые стандарты и национальное законодательство о труде и социальном обеспечении (к 100-летию МОТ). Сборник научных трудов..., цит. съч., с. 36-40.

<sup>42</sup> Вж. текста на доклада на интернет страницата на МОТ <https://www.ilo.org/infostories/en-GB/Campaigns/future-work/global-commission> [електронен ресурс] (достъп на 28.04.2021 г.).

<sup>43</sup> *Стайков, Ив.* Декларациите на Международната организация на труда – същност и значение (по повод 100-членство членство на България). Научен доклад, представен пред научната конференция „Върховенство на правото – актуални проблеми“, Нов български университет, 9 декември 2020 г., 2021. Предстои издаването на доклада в сборник от научната конференция; *Томашевский, К. Л.* Декларация столетия МОТ 2019 года и её значение для социально-экономических прав трудящихся. – В: Международные трудовые стандарты и национальное законодательство о труде и социальном обеспечении (к 100-летию МОТ). Сборник научных трудов..., цит. съч., с. 55-60.

<sup>44</sup> Вж. текста на декларацията на интернет страницата на МОТ [https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed\\_norm/---declaration/documents/normativeinstrument/wcms\\_716594.pdf](https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---declaration/documents/normativeinstrument/wcms_716594.pdf) [електронен ресурс] (достъп на 24.04.2021 г.).

основополагащите права и се явяват предмет на тези конвенции. Вече повече от двадесет години МОТ концентрира своите усилия и усилията на нейните членове за активни действия за ратифициране и прилагане на основополагащите осем конвенции на МОТ<sup>45</sup>. За разлика от общопризнатите международни принципи на международноправното регулиране на труда, които се явяват основополагащи императивни норми на международното публично трудово право, под общопризнати норми на международното трудово право се разбират тези правила за поведение, които се признават и прилагат от всички държави членове на МОТ, в качеството им на юридически задължителни<sup>46</sup>.

Столетната декларация на МОТ получи широка подкрепа на национално и международно ниво. В Резолюция 73/342 на Общото събрание на ООН, приета на 73-ата сесия, 107-ото пленарно заседание на 10 септември 2019 г. (без разглеждане в главните комитети и без гласуване), се признава особената актуалност на декларацията на МОТ за цялостното функциониране на ООН. В нея се призовават всички структури в системата на ООН да вземат предвид въздействието на декларацията върху Рамковата програма на ООН за сътрудничество в областта на устойчивото развитие, както и популяризиране на действията относно бъдещето на труда, чрез подход ориентиран към човека<sup>47</sup>.

Ясно се откроява един исторически паралел. През далечната 1944 г. Декларацията от Филаделфия определя целите и задачите на МОТ. Тя се приема в разгара на най-опуштелната световна война, която познава човечеството – Втората световна война. Основните принципи, които Филаделфийската декларация постулира, са актуални и днес и са потвърдени отново в Столетната декларация за бъдещето на труда от 2019 г. Столетната

---

<sup>45</sup> Това са, по реда на тяхното приемане: Конвенция № 29 относно принудителния или задължителния труд от 1930 г.; Конвенция № 87 за профсъюзната свобода и защитата на правото на организиране от 1948 г.; Конвенция № 98 за прилагане на принципите на правото на организиране и на провеждане на колективни преговори от 1949 г.; Конвенция № 100 за равенството в заплащането на мъжката и женската работна ръка за равен труд от 1951 г.; Конвенция № 105 относно премахване на принудителния труд от 1957 г.; Конвенция № 111 относно дискриминацията в областта на труда и професиите от 1958 г.; Конвенция № 138 относно минималната възраст за приемане на работа от 1973 г.; Конвенция № 182 за забрана и за мерките за премахване на най-тежките форми на детския труд от 1999 г.

<sup>46</sup> *Мръчков, В.* Нормите на Международната организация на труда. – Юридически свят, 2011, с. 105-131; *Стайков, Ив.* Общопризнатите принципи и норми на международноправното регулиране на труда. – В: Международната организация на труда и България – 100 години и напред. [Сборник...], цит. съч., с. 123-133; *Люттов, Н. Л.* Основополагащите международни права и принципи в сфера на труда: проблеми на определения. – Вестник на трудово право и права на социално осигуряване, 2009, № 4, 103-118; *Томашевский, К. Л.* Общепризнаните принципи на международното право в сфера на труда: понятийни аспекти. – Юстиция Беларус, 2010, № 11, с. 51-55; *от него:* Общепризнаните принципи на международното право в сфера на труда: списък и юридическа сила. – Журнал на международно право и международни отношения, 2010, № 4, с. 21-25.

<sup>47</sup> Вж. текста на резолюцията на официалната интернет страница на ООН на адрес <https://undocs.org/en/A/RES/73/342> [електронен ресурс] (достъп на 26.04.2021 г.).

декларация се прие в мирно време, но нейната философия отразява непреходни ценности относно труда, като отчита съвременните предизвикателства пред него.

VI. От направения кратък преглед на международните актове с антидискриминационна насоченост на глобално равнище се вижда голямата загриженост на международната общност за различните проявни форми на дискриминация, в това число и при упражняване на трудовите права. В правната литература се отбелязва, че през втората половина на XX век се появява, последователно развива и усъвършенства **антидискриминационната функция на международното право, и в частност на правата на човека**<sup>48</sup>. Съществуват предложения някои разпоредби, отнасящи се до човешките права (например тези, които забраняват расовата дискриминация) да бъдат причислени към категорията *jus cogens* (т.нар. коерцитивно право). Антидискриминационните забрани в международните актове често се използват в практиката като критерий при тълкуването и прилагането на правните норми, отнасящи се до конкретни основни права и свободи на човека.

Всички посочени в настоящото изложение универсални международноправни актове са ратифицирани от Република България, влезли са в сила за страната, обнародвани са в „Държавен вестник“ и съгласно чл. 5, ал. 4 от Конституцията са част от вътрешното право и имат предимство пред тези норми на вътрешното законодателство, които им противоречат<sup>49</sup>.

---

<sup>48</sup> Така *Йотов, Й.* Увод в международната защита на правата на човека. С.: Книгоиздателска къща „Труд“, 2001, с. 121-136.

<sup>49</sup> За отделните аспекти на забраната и защитата от дискриминация в трудовите отношения във вътрешното българско право по Закона за защита от дискриминация, в сила от 1 януари 2004 г., изм. и доп., вж. подробно *Стайков, Ив.* Понятие за дискриминация в трудовите отношения. – Правен преглед, 2005, № 1, с. 22-42; *от него:* Задължения на работодателя за предотвратяване на дискриминационни актове на работното място. – Юридически свят, 2004, № 1, с. 117-134; Защита от дискриминация на работници или служители с намалена работоспособност. – Правен преглед, 2004, № 1, с. 101-116; Забрана за дискриминация при определяне и изплащане на трудовото възнаграждение. – Търговско право, 2005, № 5-6, с. 101-121; Забраната за дискриминация в трудовите отношения и проблемът за равните възможности на жените и мъжете и на представителите на различни етнически групи. – Административно правосъдие, 2005, № 4, с. 31-52 и № 5, с. 28-34; Право на информация на работника или служителя във връзка със защитата от дискриминация. – В: Сборник на Департамент „Право“ посветен на 15 години на НБУ. С.: НБУ и Фенея, 2006, с. 277-293; Защита от дискриминация при реализация на дисциплинарната отговорност. – В: Сборник научни трудове от научна конференция по повод 10 години от създаването на НБУ „Васил Левски“. Том 5 – Научно направление „Социални, стопански и правни науки“. В. Търново: Изд. комплекс на НБУ, 2012, с. 163-170; Забраната за дискриминация при упражняване на управленската и нормотворческата власт на работодателя. – В: Защита от дискриминация в България и Европа. Сборник доклади от научна конференция, Академия на МВР, 10 декември 2015 г. София: Академия на МВР, 2016, с. 119-142; Дискриминация при прекратяване на трудовото правоотношение. – Съвременно право, 2003, № 6, с. 16-31.

## Библиография:

*Акопов, Л. В.* Права человека в XXI веке: к семидесятилетию провозглашения Всеобщей декларации ООН. – Северо-Кавказский юридический вестник, 2018, № 3, с. 9–15.

*Аркадьев Я., Игорев Я.* Пакты о правах человека (К принятию Пакта об экономических, социальных и культурных правах и Пакта о гражданских и политических правах на XXI сессии Генеральной Ассамблеи ООН. Дек. 1966 г.). – Советское государство и право, 1967, № 5, с. 37–44.

*Бахнев, Юл.* Международните пактове за правата на човека. – Международни отношения, 1976, № 4, с. 30–40.

*Белякова, Б.* Защита на децата в светлината на международните актове в тази област. – Европейска интеграция и право, 2005, № 3, с. 65–72.

*Богатыренко, З. С.* Международная организация труда и её нормотворческая деятельность. – В: Международная организация труда: конвенции, документы, материалы. Москва: Издательство „Норма“, 2007, с. 8–19.

*Валеев, Р. М.* Всеобщей декларации прав человека – 70 лет. – Евразийский юридический журнал, 2018, № 3 (118), с. 64–68.

*Васильева, А. А., Григорян, С. К., Никитина Ю. В.* Естественный и позитивистский подходы к пониманию прав человека. – В: Права человека: история, теория и практика. Материалы научно-практической конференции: сборник научных статей. Отв. ред. Коровин В. В. Курск: ЮЗГУ, 2013, с. 118–122.

*Векилов, Я.* Международноправната забрана на апартейда. – Международни отношения, 1980, № 6, с. 16–29.

*Гулин, Е. В.* Права человека. Учебное пособие. 2-е изд. Москва: РИОР: Инфра-М, 2016, 174 с.

*Деменева, Н. А.* Дискриминация женщин: [монография]. Новосибирск: Издательство „Экор-книга“, 2007, 150 с.

*Деменева, Н. А.* Защита от дискриминации в сфере труда: проблемы теории (1917–2010 гг.). В двух частях. Новосибирск: Экор-книга, 2015. Ч. 1, 220 с.; Ч. 2, 272 с.

*Десев, Н.* Социалните права на човека. Международна регламентация. [София]: Профиздат [Библиотека за профсъюзния актив, № 7], 1980, 139 с.

*Десев, Н.* Международното право закриля жените от дискриминация в областта на труда. – Проблеми на труда, 1996, № 10, с. 59–66.

*Джонсън, Гл.* – Във: Всеобща декларация за правата на човека. С.: „СЕПА – ИНФОМА“ ООД и Национална комисия на ЮНЕСКО, 1995, с. 59–67.

*Дмитриева, Г. К.* Международная защита прав женщины. 2-е изд. доп. и перераб. Киев: Издательство при Киевском Государственном университете издательского объединения „Вища школа“, 1985, 157 с.

*Дрёмина-Волок, Н. В.* Концептуальные основы понятия „расовая дискриминация“ и эгалитарная сущность международного антидискриминационного права. – Актуални проблеми держави і права, 2012, Вип. 64, с. 63–75.

*Друмева, Ем.* Още за основните права на гражданите. – Правна мисъл, 1994, № 4, с. 3–12.

*Друмева, Ем.* Трудовите права са основни права (конституционноправни аспекти). – В: Юбилеен сборник, посветен на 80-годишнината на проф. д.ю.н. Васил Мръчков. С.: ИК „Труд и право“, 2014, с. 57–70.

*Ермолович, Т. П.* К вопросу о правах человека: международно-правовой аспект. – Вестник Санкт-Петербургской юридической академии, 2012, № 2 (15), с. 8–12.

*Ертылева, Н. Ю.* Физические лица как субъекты международного трудового права и международного образовательного права. – Право и политика [Москва: Издательство „Notabene”, ООО „НБ-Медиа“], 2009, № 5, с. 1048-1068.

*Иваненко, В. А., В. С. Иваненко.* Социальные права человека и социальные обязанности государства: международные и конституционные правовые аспекты. Санкт-Петербург: Юридический центр „Пресс”, 2003, 404 с.

*Иванов, С. А.* Проблемы международного регулирования труда. Москва: [Академия наук СССР. Институт государства и права], 1964, 343 с.

*Иванова, Н. Ю.* Международно-правовой запрет дискриминации. – В: Научные труды РАЮН. Вып. 13: в 2 т. Том 1. Отв. ред. В. В. Гриб. Москва: Издательство „Юрист“, 2013, с. 841–845.

*Исеини, Зенун Хазби.* Общи принципи относено статута на децата според Конвенцията за правата на детето от 1989 г. – Правна мисъл, 2001, № 4, с. 78-88.

*Йотов, Б.* Конвенцията за правата на детето и задълженията на българския законодател. – Правна мисъл, 1993, № 2, с. 93-96.

*Йотов, Й.* Увод в международната защита на правата на човека. С.: Книгоиздателска къща „Труд”, 2001, с. 121-136.

*Каменова, Цв.* – В: Европейско и национално антидискриминационно правно регулиране. Учебно помагало. С.: АПОИ и Институт за правни науки при БАН, 2003, с. 23-31.

*Карташкин, В. А.* Права человека в международном и внутригосударственном праве. Отв. ред.: Е. А. Лукашева. Москва: Издательство Института государства и права Российской академии наук, 1995, 135 с.

*Карташкин, В. А.* Пакты о правах человека и развитие международных отношений за 50 лет со времени их принятия. – Современное право, 2016, № 11, с. 115–121.

*Карташкин, В. А.* Пакты о правах человека и международное право в XXI веке. – В: Актуальные проблемы современного международного права. Материалы XIV Международного конгресса „Блищенковские чтения“: в 2 ч. Ч. I. Ответственный редактор А. Х. Абашидзе. Москва, 16 апреля 2016 г. Москва: РУДН, 2016, с. 15–22.

*Киселев, И. Я.* Сравнительное и международное трудовое право. Учебник для вузов. Москва: Издательство „Дело“ [Московская высшая школа социальных и экономических наук, Академия народного хозяйства при Правительстве РФ], 1999, 728 с.

*Костин, Л. А.* Международная организация труда. Москва: Издательство „Экзамен“, 2002, 416 с.

*Ковачева, Д.* Индивидът в международното право. С.: Сиела, 2018, 416 с.

Конституционное право зарубежных стран. Учебник для вузов. Авт. колл. под общей ред. чл.-корр. РАН проф. М. В. Баглая, д.ю.н. проф. Ю. И. Лейбо, д.ю.н. проф. Л. М. Энтина. Москва: Издательство „Норма”, 2004, 832 с.

*Корейво, Е. В.* Права человека в международно-правовых актах: проблемы дефинирования. – Международное публичное и частное право, 2010, № 1 (52), с. 33–36.

*Кьосев, Ив.* Всеобщата декларация за правата на човека – необходимият правнополитически и правнонормативен фундамент за защитата на основните права. – В: Научна конференция „Правата на човека. 70 години след приемането на Всеобщата декларация за правата на човека“. [Сборник]. Авторски колектив. Съставители: проф. д.ю.н. Малина Новкиришка-Стоянова, доц. д-р Мартин Белов, гл. ас. д-р Дилян Начев. Научни редактори: проф. д-р Пламен Панайотов и проф. д-р Сашо Пенев. С.: УИ „Св. Кл. Охридски“, 2019, с. 44-50.

*Лютов, Н. Л.* Основополагающие международные права и принципы в сфере труда: проблемы определения. – Вестник трудового права и права социального обеспечения, 2009, № 4, 103-118.

*Маркова, Пл.* Съответствие на българското законодателство с международните норми, уреждащи трудовите и икономическите права. – Правата на човека, I, 1997, № 1, с. 41-50.

*Матюшева, Т. Н.* Дискриминация в области образования: международный аспект. – Современное общество и право, 2013, № 1 (10), с. 3–7.

*Мачульская, Е. Е.* Столетие Международной организации труда: итоги и новые задачи. – Международные трудовые стандарты и национальное законодательство о труде и социальном обеспечении (к 100-летию МОТ). Сборник научных трудов V Международной научно-практической конференции, Минск, 1-2 ноября 2019 г. Редакционная коллегия: К. Л. Томашевский (отв. ред.) [и др.]. Минск: Международный университет „МИТСО“, 2019, с. 36-40.

Международные пакты о правах человека: ценностные характеристики (материалы международной научно-практической конференции). Под общей ред. Сошниковой, Т. А. Москва: Издательство Московского гуманитарного университета, 2016, 312 с.

*Митовска, Сл.* Международна организация на труда. С.: Институт за социални проучвания, 1946, 206 с.

*Михайлова, М.* Правата на човека и тяхната справедливост. – Съвременно право, 1990, № 1, с. 5-14.

*Михайлова, М.* Право, равенство, справедливост. С.: УИ „Кл. Охридски“, 1990, 188 с.

*Мръчков, В.* Международноправна защита на труда на жената. – Правна мисъл, 1975, № 3, с. 29–44.

*Мръчков, В.* Българското трудово законодателство и международните трудови конвенции и препоръки. С.: ДИ „Наука и изкуство“, 1978, 351 с.

*Мръчков, В.* Международна закрила на правата на човека. – Земя и прогрес, 1985, № 7, с. 54-58.

*Мръчков, В.* Международноправната закрила на икономическите и социалните права и тяхното осъществяване в България. – Международни отношения, 1988, № 10, с. 15-27.

*Мръчков, В.* Международноправна закрила на икономическите и социалните права на човека и тяхното осъществяване в България. – Международни отношения, 1988, № 10, с. 15-27.

*Мръчков, В.* Ролята на Международната организация на труда за закрилата на труда. – Закон, III, 1994, № 2, с. 25-44.

*Мръчков, В.* Международно трудово право. С.: Сиби, 2000, 360 с.

*Мръчков, В.* Нормите на Международната организация на труда. – Юридически свят, 2011, с. 105-131.

*Мръчков, В.* За „социалното“ в българската конституция. – В: Актуални проблеми на трудовото и осигурителното право. Т. IX. С.: УИ „Св. Кл. Охридски“, 2017, с. 40-56.

*Мръчков, В.* Трудово право. 10. прераб. и доп. изд. С.: Сиби, 2018, 1000 с.

*Мръчков, В.* Да работим за по-светло бъдеще. – Труд и право, XXVIII, 2019, № 4, с. 5-17.

*Мръчков, В.* Нормотворческата дейност на МОТ и България през изтеклите 100 години. – В: Международната организация на труда и България – 100 години и напред. [Сборник с доклади и научни съобщения от Международната научнопрактическа конференция, посветена на 100-годишнината от създаването на МОТ, 27-28 юни 2019 г.,



Софийски университет „Св. Климент Охридски“]. Ред. колегия. С.: Сиби, БАТПОО, ИК „Труд и право“, НОИ, МТСП и др., 2020, с. 29-59.

*Неновски, Н.* Правата на човека. Общотеоретични въпроси. С.: ИК „Юриспрес“, 1994.

*Неновски, Н.* Правата на човека – историческа еволюция. – Правна мисъл, 1994, № 2, с. 20-37.

*Никитинский, В. И., Вайпан, В. А.* Социальная справедливость и трудовое право. – Советское государство и право, 1987, № 10.

*Осокина, Ю. Ю.* Социальные права людей как основные ориентиры в деятельности социального государства. – В: Актуальные проблемы защиты прав физических и юридических лиц: материалы круглого стола (г. Вологда, 1 июля 2010 г.). Вып. 2 „Гражданские и гражданские процессуальные права физических и юридических лиц“. Вологда: Воронежский государственный педагогический университет, 2010, с. 63-73.

*Петрова, П.* Проблеми и перспективи на международноправната защита на социалните права. – В: Сборник с доклади от международна научна конференция „Ролята и значението на международното и наднационалното право в съвременния свят“, организирана по повод 90-годишнината на проф. д-р Иван Владимиров. Съставител Д. Маринова. С.: Издателски комплекс – УНСС, 2018, с. 531-550.

Права человека в современном мире: новые вызовы и трудные решения. Материалы международной научной конференции. Под общей ред. доктора юридических наук, проф. Т. А. Сошниковой. Москва: Издательство Московского гуманитарного университета, 2014, 374 с.

Права человека: теория, история, практика. Сборник научных трудов, посвященный 65-летию Всеобщей декларации прав человека. Под общей ред. Павленко, Е. М. Волгоград: Издательство Волгогр. фил. ФГБОУ ВПО РАНХиГС, 2014, 252 с.

Права человека в изменяющемся мире. Материалы международной научно-практической конференции. Под общей ред. доктора юридических наук, проф. Т. А. Сошниковой. Москва: Издательство Московского гуманитарного университета, 2017, 375 с.

*Присекина, Н. Г.* Проблемы дискриминации в международном трудовом праве. Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Владивосток, 2002, 24 с.

*Рубина, И. Е.* Деятельность государств в области ликвидации всех форм дискриминации в отношении женщин. – Московский журнал международного права, № 4, 2001, с. 232-239.

*Саидов, А. Х.* Общепризнанные права человека. Учебное пособие. Под ред. Лукашук, И. И. Москва: Издательство „МЗ Пресс“, 2002, 267 с.

*Сафаров, Б. А.* Всеобщая декларация прав человека как универсальный каталог прав и свобод человека. – Правовая жизнь, 2015, № 4 (12), с. 37–44.

*Средкова, Кр.* Специална закрила на някой категории работници. С.: Наука и изкуство, 1988, 91 с.

*Средкова, Кр.* Минимална възраст за приемане на работа. – Труд и право, 2002, № 6, с. 16-17.

*Средкова, Кр.* Международната организация на труда – важен фактор за международната закрила на труда. – Информационен бюлетин по труда, XLIII, 2010, № 3, с. 75-86.

*Средкова, Кр.* Трудово право. Специална част. Дял I. Индивидуално трудово право. С.: УИ „Св. Кл. Охридски“, 2011, 543 с.

*Средкова, Кр.* Международната организация на труда – основен стожер на социалната сигурност на трудещите се. – Труд и право, 2019, № 2, с. 6-12.

*Стайков, Ив.* Представите за човешкото достойнство и правата на личността във философската и правната мисъл на XIX век. – Правна мисъл, 1996, № 2, с. 180-183.

*Стайков, Ив.* Дискриминация при прекратяване на трудовото правоотношение. – Съвременно право, 2003, № 6, с. 16-31.

*Стайков, Ив.* Задължения на работодателя за предотвратяване на дискриминационни актове на работното място. – Юридически свят, 2004, № 1, с. 117-134.

*Стайков, Ив.* Защита от дискриминация на работници или служители с намалена работоспособност. – Правен преглед, 2004, № 1, с. 101-116.

*Стайков, Ив.* Понятие за дискриминация в трудовите отношения. – Правен преглед, 2005, № 1, с. 22-42.

*Стайков, Ив.* Забрана за дискриминация при определяне и изплащане на трудовото възнаграждение. – Търговско право, 2005, № 5-6, с. 101-121.

*Стайков, Ив.* Забраната за дискриминация в трудовите отношения и проблемът за равните възможности на жените и мъжете и на представителите на различни етнически групи. – Административно правосъдие, 2005, № 4, с. 31-52 и № 5, с. 28-34.

*Стайков, Ив.* Право на информация на работника или служителя във връзка със защитата от дискриминация. – В: Сборник на Департамент „Право“ посветен на 15 години на Нов български университет. С.: НБУ и Фенея, 2006, с. 277-293.

*Стайков, Ив.* Защита от дискриминация при реализация на дисциплинарната отговорност. – В: Сборник научни трудове от научна конференция по повод 10 години от създаването на НБУ „Васил Левски“. Том 5 – Научно направление „Социални, стопански и правни науки“. В. Търново: Изд. комплекс на НБУ, 2012, с. 163-170.

*Стайков, Ив.* Забраната за дискриминация при упражняване на управленската и нормотворческата власт на работодателя. – В: Защита от дискриминация в България и Европа. Сборник доклади от научна конференция, Академия на МВР, 10 декември 2015 г. София: Академия на МВР, 2016, с. 119-142.

*Стайков, Ив.* Трудовите права – между естествено-правните и юридико-позитивистичните възгледи за правата на човека. – В: Правата на гражданите и тяхната защита. Сборник доклади и статии от международната научна конференция в чест на акад. Антонио Фернандес де Бухан и Фернандес, проведена на 6 ноември 2018 г. С.: Издателство на НБУ, 2019, с. 399-411.

*Стайков, Ив.* Международноправна уредба на детския труд. Научен доклад, представен пред Международната научна конференция „Тридесет години от приемането на Конвенция за правата на детето: предизвикателства и перспективи“, 10.12.2019 г., Нов български университет. 2021. Предстои отпечатване на сборник с доклади от конференцията.

*Стайков, Ив.* Историческата роля на Международната организация на труда за установяване на международни стандарти за трудовите и социални права на човека. – Годишник на Департамент „Право“ на Нов български университет 2019 г. Година VIII. С.: Издателство на НБУ, 2020, с. 216-243.

*Стайков, Ив.* Общопризнатите принципи и норми на международноправното регулиране на труда. – В: Международната организация на труда и България – 100 години и занаят. [Сборник с доклади и научни съобщения от Международната научнопрактическа конференция, посветена на 100-годишнината от създаването на МОТ, 27-28 юни 2019 г.,

Софийски университет „Св. Климент Охридски“]. Ред. колегия. С.: Сиби, БАТПОО, ИК „Труд и право“, НОИ, МТСП и др, 2020, с. 123-133.

*Стайков, Ив.* 100 години членство на България в Международната организация на труда и значение на международните трудови стандарти. – Съвременно право, 2020, № 2, с. 23-40.

*Стайков, Ив.* Декларациите на Международната организация на труда – същност и значение (по повод 100-членство членство на България). Научен доклад, представен пред научната конференция „Върховенство на правото – актуални проблеми“, Нов български университет, 9 декември 2020 г., 2021. Предстои издаването на доклада в сборник от научната конференция.

*Сталев, Ж.* Поява, уредба и защита на основните права и свободи на човека. – В: Актуални проблеми на международното право. Сборник от научни трудове посветен на проф. Владимир Кутиков. С.: УИ „Св. Кл. Охридски“, 2000, с. 34-46.

*Стоилов, Я.* Основните права като принципи на правото. – В: Право и права. Сборник в памет на проф. д-р Росен Ташев. С.: УИ „Св. Кл. Охридски“, 2016, с. 40-54.

*Стоилов, Я.* Правата на човека – идеология, политика, право. (За подготовката, приемането и значението на Всеобщата декларация за правата на човека). – В: Научна конференция „Правата на човека. 70 години след приемането на Всеобщата декларация за правата на човека“. [Сборник]. Авторски колектив. Съставители: проф. д.ю.н. Малина Новкиришка-Стоянова, доц. д-р Мартин Белов, гл. ас. д-р Дилян Начев. Научни редактори: проф. д-р Пламен Панайотов и проф. д-р Сашо Пенев. С.: УИ „Св. Кл. Охридски“, 2019, с. 19-31.

*Танчев, Евг.* Проблеми на социалната държава в модерния конституционализъм. – Правна мисъл, 1994, № 2, с. 3-13.

*Тодорова, В.* Конвенцията на ООН за правата на детето и българското законодателство. – Правата на човека, 1997, № 1, с. 27-35.

*Томашевский, К. Л.* Общепризнанные принципы международного права в сфере труда: понятийные аспекты. – Юстиция Беларуси, 2010, № 11, с. 51-55.

*Томашевский, К. Л.* Общепризнанные принципы международного права в сфере труда: перечень и юридическая сила. – Журнал международного права и международных отношений, 2010, № 4, с. 21-25.

*Томашевский, К. Л.* Декларация столетия МОТ 2019 года и её значение для социально-экономических прав трудящихся. – В: Международные трудовые стандарты и национальное законодательство о труде и социальном обеспечении (к 100-летию МОТ). Сборник научных трудов V Международной научно-практической конференции, Минск, 1-2 ноября 2019 г. Редакционная коллегия: К. Л. Томашевский (отв. ред.) [и др.]. Минск: Международный университет „МИТСО“, 2019, с. 55-60.

*Трайкова, Л.* Международноправни актове за защита на правата на жените. – Правна мисъл, 1978, № 6, с. 86-95.

*Форсайт, Д.* Правата на човека в международните отношения. С.: Издателство „Слънце“, 2002, 440 с.

*Хасъмска, М.* Закрила на труда на непълнолетните лица. – Труд и право, 2002, № 9, с. 40-43.

*Чернева, Б.* Онтология на правата на човека. Релацията права на човека – основни права на гражданина. – В: Право и права. Сборник в памет на проф. д-р Росен Ташев. С.: УИ „Св. Кл. Охридски“, 2016, с. 77-88.

*Черняева, Д. В.* Международные стандарты труда. (Международное публичное трудовое право). Учебное пособие. Москва: ООО „Издательство КноРус“, 2010, 232 с.

*Шабанов Р. И.* Работать ради лучшего будущего“: концепция достойного труда в докладе, посвященном столетию Международной организации труда. – В: Международные трудовые стандарты и национальное законодательство о труде и социальном обеспечении (к 100-летию МОТ). Сборник научных трудов V Международной научно-практической конференции, Минск, 1-2 ноября 2019 г. Редакционная коллегия: К. Л. Томашевский (отв. ред.) [и др.]. Минск: Международный университет „МИТСО“, 2019, с. 61-64.

*Шумиленко, А. П., Пастухова Л. В.* Международное право прав человека. Учебно-методическое пособие для обучающихся по направлению подготовки 40.03.01 Юриспруденция (профиль „Международное право“). Симферополь: ИТ „АРИАЛ“, 2019, с. 160-184.

*Янулов, Ил.* Компетенция на Международната организация на труда. – Годишник на Софийския университет, Юридически факултет. Том XXXI, 10, 1935-1936, с. 5-25.

*Янулов, Ил.* 40 години Международна организация на труда. – Известия на Икономическия институт на Българската академия на науките, 1961, № 1-2, с. 5-78.

50 лет Международным Пактам о правах человека. Материалы научно-практической конференции, Москва, 17 декабря 2016 г. ФГАОУ ВО „Российский университет дружбы народов“, Юридический институт, Кафедра международного права. Ответственный редактор А. Х. Абашидзе. Москва: РУДН, 2017, 181 с.

*Dufty, Norman F.* „Organizational Growth and Goal Structure: The Case of The ILO“ – International Organization, 1972, Vol. 26, № 3, pp. 479–498.

*Faúndez, Julio.* Affirmative action: International Perspectives. Geneva: International Labour Organization, 1994, 62 p.

*French, Jean D.* The Declaration of Philadelphia and The global social charter of The United Nations, 1944-45. – International labour standards and Economics interdependence. Geneva: ILO, 1994, pp. 17-26.

*Gross, James A. and Lance A. Compa.* Human Rights in Labour and Employment Relations: International and Domestic Perspectives. Ithaca, NY: Cornell University Press [Labour and Employment Relations Association, University of Illinois at Urbana-Champaign], 2009, 237 p.

*Hannum, Hurst.* The Status of The Universal Declaration of Human Rights in National and International Law. – Georgia Journal of International and Comparative Law, 1996, Vol. 25, № 1, pp. 287-397.

*Henry J. Steiner, Philip Alston and Ryan Goodman.* International Human Rights in Context: Law, Politics, Morals. 3rd edition. Oxford: Oxford University Press, 2007, 1492 p.

Human Rights: Thirty Years after The Universal Declaration. Commemorative Volume on The Occasion of The Thirtieth Anniversary of The Universal Declaration of Human Rights. Bertrand G. Ramcharan (editor). The Hage: Martinus Nijhoff Publishers, 1979, 274 p.

*Jenks, Clarence W.* Human Rights and International Labour Standards. London: Stevens & Sons Ltd, 1960, XV+159 p.

*Johnston, George Al.* The International Labour Organization: Its work for social and economic progress. London: Europa Publications, 1970, XII+363 p.

*Lee, Eddy.* The Declaration of Philadelphia: Retrospect and prospect. – International labour review, 1994, Vol. 133, Iss. 4, pp. 467–484.

*Leland Matthew Goodrich, Edvard Hambro and Anne Patricia Simons.* Charter of The United Nations. Commentary and Documents. 3<sup>rd</sup> Revised edition. New York: Columbia University Press, 1969, XXII+732 p.

*Maul, Daniel.* The International Labour Organization. 100 Years of global social policy. Berlin: De Gruyter Oldenbourg [Walter de Gruyter GmbH] in association with ILO, International labour office, Geneva, 2019, XIV+301 p.

Protecting labour rights as human rights: present and future of international supervision: proceedings of the international colloquium on the 80<sup>th</sup> anniversary of the ILO Committee of experts on the application of conventions and recommendations, Geneva, 24-25 November 2006. George P. Politakis (ed.). Geneva: ILO – International labour office, 2007, 292 p.

*Rodgers, Gerry, Lee Swepston, Eddy Lee and Jasmien van Daele.* The International Labour Organization and The quest for social justice, 1919–2009. Geneva: ILO, International labour office, 2009, XVI+272 p.

*Somavía, Juan.* 60<sup>th</sup> Anniversary of The Declaration of Philadelphia. Geneva: ILO, International labour office, 2004.

*Sulkowski, Joseph.* „The Competence of The International Labour Organization Under The United Nations System“ – The American Journal of International Law, 1951, Vol. 45, № 2, pp. 286–313.

The Universal Declaration of Human Rights in The 21<sup>st</sup> Century: A Living Document in a Changing World. Gordon Brown (editor). Cambridge, UK: Open Book Publishers, 2016, 146 p.

*Valticos, Nicolas.* International labour standards and human rights: approaching the year 2000. – International labour review (Special issue: labour rights, human rights), 1998, Vol. 137, Iss. 2, pp. 135-148.